Klâsik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî

Rıdvan CANIM *

Özet: Klâsik edebiyatımızın önemli türlerinden birisi de "Tarih düşürme (söyleme)" sanatı idi. Kaynağı İran edebiyatına dayanan ve klâsik Türk edebiyatında da büyük ilgi gören tarih manzumeleri, çoğu zaman ya doğum, ölüm, tahta çıkış, sefer, zafer, barış, bir göreve atanma, bir görevden uzaklaştırılma, sünnet, evlenme, sakal bırakma, yangın, deprem.. vs. gibi olaylar; ya da saray, yalı, çeşme, han, hamam, cami, medrese, kışla.. gibi binaların yapımı veya onarımı için yazılırdı. Ancak tarih manzumelerinin konusu alabildiğine geniş olduğu için akla gelebilecek hemen her konuda tarih söylenmiştir. İşte yazımızın konusu olan Aranalı Sürûrî, bu sanatın ölümsüz ustalarından birisi idi.

Anahtar Sözcükler: Ebced, Tarih düşürme, Adana, Sürûrî (Seyyid Osman), Neşat-engîz, Hevâyî, Sürûrî Mecmuası.

Chronogram in the Classical Turkish Literature and an Ebced Master Sururi from Adana

Abstract: Chronogram or time-writing is one of the most important literary forms in classical Ottoman/ Turkish literature. Originated in Persian literature, time-writing enticed a wide audience among Turkish poets who composed chronograms in order to record the dates of important events such as birth, death, enthronement, military campaign, victory, treaty, nomination to/dismissal from a post, circumcision ceremony, growing a beard, marriage, fire, earthquake etc. Chronograms were also written in commemoration of the dates of construction or restoration of palaces, yalis, fountains, inns, public baths, universities, mosques etc. In fact, chronograms were written in order to record the dates of any remarkable events that have an impact on the social or individual life. In this article we introduce "**Sururi from Adana**", one of the most prolific and influential masters in this field.

Key Words: Ebced, Chronogram or time-writing, Adana, Sürûrî (Seyyid Osman), Neşat-engîz, Hevâyî, Sürûrî Mecmuası.

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi - K.K.Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. (e-posta: ridvancanim@mynet.com)

Klâsik edebiyatımızın en çok ilgi gören edebî türlerinden birisi, “ebced” ile “tarih düşürme sanatı”dır. Bilindiği gibi “ebced”; eski Osmanlı alfabesinin her bir harfine belirli sayı değerleri verilmek sûretiyle, istenilen tarihî rakamın söylendiği kelimeleri bulmak ve bunları anlamlı bir biçimde yan yana getirmek suretiyle sözkonusu tarihi söyleme becerisidir. Kuşkusuz bu sanıldığı kadar kolay bir iş olmayıp ustalık gerektirir. Sürûrî Seyyid Osman, bu sanatın edebiyat tarihimizdeki en büyük ismidir.

Türk kültür ve edebiyatında bazı sembol isimler vardır ki onların adları anıldığında insanların düşünce ufuklarında yeni yeni çağrışımlar belirir. İşte o isimlerden birisi de, Adana'nın yetiştirdiği müstesnâ şahsiyetlerden, manzum tarih düşürme sanatının unutulmaz ustalarından Seyyid Osman Sürûrî’dir. Bizim klâsik edebiyatımızda ne zaman "*târih düşürme*" söz konusu olsa, ne zaman "*ebced*" denilse akıllara daima ve öncelikle Sürûrî gelmiştir. Babası Hâfız Mûsâ Efendi (ö.ll94/h.l780)'nin, Hz. Hüseyin soyundan yani şeriflerden oluşu sebebiyle, yaşamı boyunca o da "*Seyyid*" unvanını kullanmıştır. Şâirin asıl adı Osman idi. Adana'nın bu zekî evlâdı, yine kendisinin düşürdüğü bir tarih kıtasında doğum tarihiyle ilgili olarak şunu söyler :

Vilâdet vaktimi itdüm tecessüs
Gönül düşmekle fikr-i nesl ü ırka
Didi hâtif hisâb it işte târîh
Senün sinnün Sürûrî geldi kırka (1205/1790) (Süruri, 1255: 266)
سنك سنك سروري كلدي قرقه ١٢٠٥

Sürûrî 25 Rebiülevvel 1165, yani 11 Şubat 1752 yılında Adana'da doğmuştur. İlköğrenimini Adana'nın seçkin âlimlerinden dersler alarak tamamlar. 20 yaşlarına ulaştığında artık şiirde de bir isim olarak ortaya çıkma zamanının geldiğine inanır. Geleceğin bu manzum tarih ustası gerçekten bir yol ayrımındadır. Anlatılanlara bakılırsa ilginç bir olay, şairin kendisini bir anda şiirin içinde bulmasına yol açar. O yıllarda Adana'da altı genç medrese talebesi veba hastalığına yakalanırlar ve bu amansız hastalıktan kurtulamayıp ölürler. Olay genç şairi derinden yaralar. Sürûrî, işte bu öğrencilerin ölüm tarihlerini ebced hesabıyla kaleme aldığı manzum bir tarihle ölümsüzleştirmek isterken, ortaya sehl-i mümtenî türünden bir manzum mısra çıkar. Tarih mısraı aşağıdaki şu kıt'anın son dizesidir :

Meded bir medrese sâkinlerinden altı cân çıkdı
Vebâ kim şeş cihâtı nâsa teng itdi safâ gitdi
Anılsun cümlesi rahmetle Hüznî söyledi târîh

Veli,Ahmed,Hasan,Mûsâ,Süleyman,Mustafa gitdi. (ll87/l773) (Süruri, 1255: 304)

ولي احمد حسن موسي سليمان مصطفي كتدي ١١٨٧

Bu tarih mısraını oluşturan isimlerdeki harflerin ebced hesabıyla toplam değeri ll87 (m.l773)'tür. Yani bu gençlerin ölüm yılıdır. Görüleceği üzere bu mısrada en küçük bir zorlama yoktur. Böyle bir mısraı ilk bakışta herkes söyleyebilirmiş gibi düşünülse de aslında bu bir sehl-i mütenî olarak kabul edilmelidir. Zira, ölen bu altı gencin isimlerinin verilip ölümlerinin zikredildiği tarih onların ölüm tarihlerini gösterir.

Sürûrî'nin, *Hüznî* mahlâsını alışı da yine kendine ait şu tarih kıtasıyla verilmiştir :

Eş'âra tab'um iki sene sa'y idüp ana
Gâyetle oldı semt-i tevârîh mültemes
Târîh-i sâl-i bedii mu'cem yazup didüm
Hüznî rakamla itdi müverrihlige heves (1187/1773) (Süruri, 1255: 264)

حزني رقمله اتدي مورخلكه هوس ١١٨٧

Seyyid Osman artık yeni bir heves peşindedir. Bu yeni hevesin adı rakamlarla manzum tarih söylemektir. Hicrî ll87 (m.l773) tarihi onun için bir dönüm noktası olur. Artık manzum tarih düşürme sanatı onun edebî şahsiyetinin, kültürel kimliğinin ayrılmaz bir parçası, en bâriz vasfı haline gelir. Her taşra şâirinin rüyalarını süsleyen "*İstanbul*" fikri sonunda onun da gönlüne düşer. İstanbul, Nef'îlerin, Nâbîlerin rüyasını görüp sonunda kavuştuğu şehirdir. Ve İstanbul, onun da hayâllerini süslemeye başlar. O yıllarda çevresinde Fehîm ve Rahîmî gibi, Âlî ve Helâkî gibi gönül dostları, şiir ustaları vardır. Bu yüzden aradığı imkân ve fırsatı da çok geçmeden bulur. İkbâlinin yıldızı, sonraları şeyhülislâmlık makamına kadar yükselecek olan Yahya Tevfik Efendi'nin Mekke mevleviyyetinden İstanbul'a dönüşünde Adana'ya uğramasıyla parlar. Şair, içindeki İstanbul arzusunu ona açar. Artık dilekleri kabul olmuştur.

Rebî'ül-evvelün altı günü kalmışdı vaktâ kim
Yola çıkdum refîk etdi bana Tevfîkini Vehhâb
İrince menzil-i maksûda kendüm söyledüm târîh
Sürûrî oldı İslâmbol'a lûtf-ı Hak ile reh-yâb (ll93/1779) (Süruri, 1255: 265)

سروري اولدي اسلامبوله لطف حق ايله رهياب ١١٩٣

25 Rebiülevvel 1193 (m.13 Mayıs 1779) tarihi Seyyid Osman'ın Adana'dan İstanbul'a geliş tarihidir. (Mehmet Süreyya, 1996: 1556) Bu geliş onu hayli mesut ve bahtiyâr etmişe benzer. O tarihi tekrar tekrar nazma çekmekten de geri kalmaz.

Dest-gîrim oldı Tevfîk-i Hudâ geldüm hele
Vaz' idince şâh-râh-ı şehr-i İslâmbol'a pây
Lafzen ü ma'nen Sürûrî söyledüm târîhümi
Kıldum İstanbul'ı bin yüz toksan üç sâlinde cây(1193/1779) (Süruri, 1255: 265)

قيلدم استانبولي بيكيوز طقسان اوج سالنده جای ۱۱۹۳

Yaklaşık 6 sene kadar kullandığı *Hüznî* mahlâsını, velînimeti Yahya Tevfik Efendi'nin arzusu üzerine 1193'te Sürûrî'ye çevirir. Böyle bir değişim yahut dönüşüm son derece tabiidir aslında. Zîra İstanbul hayatı ile birlikte "hüzün" gitmiş onun yerini "sürûr" almıştır.

Mukaddem altı yıl Hüznî tahallus eylemişdüm ben
Bihamdillâh meserret-yâb kıldı Hayy-ı bî-enbâz
İşitdüm bana hâtif didi kim yaz bî-nukat târîh
Sürûrî sana mahlâs virdi Tevfîk-i sühan-perdâz (ll93/1779) (Süruri, 1255: 265)
سروري ساكه مخلص ويردي توفيق سخن پر داز ۱۱۹۳

Kısa bir süre sonra yine Yahya Tevfik Efendi'nin delâletiyle Şeyhülislâm Es'ad-zâde Muhammed Şerif Efendi'den mülâzım olur. Bunu da manzumeleriyle kaydetmekten geri durmaz.

Ben Es'ad-zâdeden oldum mülâzım
Ki Tevfîk-i Hudâdur bunda rehber
Yazılsun bî-nukat harf ile târîh
Mülâzımdur Sürûrî-i hüner-ver (ll93/1779) (Süruri, 1255: 265)
ملازمدر سرورئ هنرور ۱۱۹۳

Sürûrî ismindeki sevinç, huzur ve mutluluk bir ara neredeyse tekrar hüzne dönüşür. Şâirin büyük sıkıntılar içinde geçen mülâzemet günlerine bir de sıla özlemi eklenir. 1193 yılı, şairin, çok sevdiği babasından ebediyyen ayrılış yılıdır. Hasret ve gurbet duyguları içerisinde yaşayıp giderken zaman zaman kendisine yatacak yer bulmakta bile güçlükler çeker. Şâir, hicrî 1195 (m.1781)'te Sadrâzam Mehmed İzzet Paşa'ya sunduğu bir kasîde ile içine düştüğü bu perişanlığı ifâde ettiği gibi, Şeyhülislâm Muhammed Şerif Efendi'ye verdiği manzum arz-ı hâlinde de mülâzemet süresinin uzamasından ve içinde bulunduğu yoksulluktan şikâyet etmektedir.

Sonunda hicrî 1195 yılı Şevvalinde (Eylül 1781) Hayâtî-zâde Muhammed Said Efendi tarafından imtihan edilerek kendi ifadesiyle "mansıb atı"na bindirilir ve Anadolu sadâreti kaleminden kadılığa geçer.

Anadolu'ya meh-i Şevval'de kıldum duhûl
Kim Hayâtî-zâde merhum eyledi ihyâ beni
Ey Sürûrî kendüm inşâd eyledüm târîhini
Adl ile bindürdi mansıb atına Mevlâ beni (ll95/1780) (Süruri, 1255: 265)
عدليله بندردي منصب آتنه مولا بني ۱۱۹۵

Anadolu sadâreti hizmetinde 16 yıl vazife gören Sürûrî bu devre içerisinde dört farklı yerde kadılık yapar. Hicrî 1196 (m.1782)'da Yeğen Mehmed Paşa'nın sadâretinde kendisine ayrıca bir maaş bağlanmıştır. Bu yıllarda rızık endişesinden oldukça uzaklaşmış olmalı ki gönül işlerine de vakit ayırmış ve hicrî 1200 (m.l785) yılında Nefise Kadın adında bir hanımla evlenmiştir.

Kıllet-i îrâd ile düşdüm te'ehhül kaydına
Virsün Allah vefret-i rızk ile hüsn-i imtizâc
Re's-i sâl-i nevde olmagla didüm târîhümi
Bu sene Seyyid Sürûrî itdi meyl-i izdivâc (1200/1785) (Süruri, 1255: 266)
بو سنه سيد سروري ايتدي ميل ازدواج ١٢٠٠

Sürûrî'nin kısa bir süre sonra evlendiği bu hanımı 1208 (m.l793) yılında vefat eder. Şair, ikinci evliliğini uzun bir aradan sonra Âyişe Kadın adında birisiyle yapacaktır. (l222, m.l807). Bu tarihlerden sonra Seyyid Osman'ı Rumeli eyaletlerinde görüyoruz. 1203-1204 (m.1788-1790) yılları arasında, yine kültür ve edebiyat dünyamızın son derece renkli ve müstesnâ şahsiyetlerinden Sünbül-zâde Vehbî'nin kethüdâsı olarak orta Bulgaristan'da bulunan Eski Zağra'ya gider. Ne var ki bu görevi esnasında birtakım talihsizlikler yakasını bırakmaz. Bir ara Sünbül-zâde Vehbî ile birlikte halkın şikayetleri üzerine tutuklanırsa da çok geçmeden suçsuz görülerek serbest bırakılır. Ancak buradaki görevi de biter. Vehbî, Eski Zağra'dan İstanbul'a döndükten sonra Sürûrî'yi, görev yaptığı esnada Eski Zağra halkını kendisine karşı kışkırtmakla suçlamış, bu nedenle de genç şairin ağır hicivlerden oluşan hücumlarına maruz kalmıştır. Aslında Sürûrî ile Vehbî arasında önemli denilebilecek bir yaş farkı vardır. İki kadîm dostun birbirine böylesine düşmesi ve şiir kalıpları içinde de olsa birbirlerine sözlü saldırılarda bulunması kendileri ve çevreleri için ilginç bir alan oluşturmuştur.

1204 yılında Sultan III. Selim tarafından kendisine yeni bir mansıb verilen şâirin memûriyeti, 1211 (m.1796/1797)'de Rumeli kazaskerliği hizmetine nakledilerek Yeni-pazar kadılığına tâyin edilir.

Yenipazar'a geldüm eyledüm mansıbla istiftâh
Revâcın uydurup kesb-i safâ kıldı dil-i magmûm
Silindi nokta-i gam levh-i sînemden dîdüm târîh
Sürûrî bendesin şâd eyledi nakl ile sadru'r-Rûma (1212/1797) (Süruri, 1255: 85)
سروري بنده سن شاد ايلدي نقل ايله صدر الروم ١٢١٢

Şâirin Rumeli eyaletlerindeki son durağı Bosna-Hersek'in önemli şehirlerinden Mostar'dır. Seyyid Osman, 1215 (m.1800/1801)'te Mostar kadısı olur. İki yıl kadar bu

görevde kalan şairin 1217 (1802/1803) yılında Sultan III. Selim'e sunduğu bir kasîde üzerine tekrar Anadolu kazaskerliğinden bir mansıba geçirildiğini görüyoruz. Sürûrî, aynı yıl içerisinde 30 yıllık edebî hayatının mahsûllerini *Neşât-engiz* adıyle tertip ettiği dîvanında toplar. Kuşkusuz bu durum, her şairin ömründe görüp yaşayacağı ender mutluluklardan birisi olmalıdır. Söz konusu olayı yine kendi eserinde yer alan tarih manzumesinden öğreniyoruz :

Müverrihlige olmuşdum kibârun menkabet-hânı
Tedârik eyledüm sî-sâle evrâk-ı perîşânı
Didüm tertîb idince tesmiye kasdıyla târîhin
Sürûrî'nin Neşât-engîz oldı nâm-ı dîvânı (1217/1802) (Süruri, 1255: 267)
سرورينك نشاط انكيز اولدي نام ديواني ١٢١٧

1218 yılında rütbesinin bir mikdar terfi ettiğine işâret eden Sürûrî (*Divan, Tarihler kısmı, s. 91*) meslek hayatının hiç bir devresinde daha ileri makamlara yükselemeden 11 Safer 1229 (m. 2 Şubat 1814) tarihinde vefat etmiş ve Edirnekapısı dışında kadîm dostu şair Sünbül-zâde Vehbî'nin yanına defnedilmiştir. Kaynaklar, kabrinin bulunduğu yeri Sırt-tekke civârı (Emin, 1305: 305), Topçular ve La'lî Çeşmesi yakınları olarak (Hacı Tevfik: yk 157) gösteriyorlarsa da bu büyük tarih ustasından geriye bir manzum tarihle müzeyyen bir mezar taşı bile kalmamıştır. Onun kaleminden çıkmış yüzlerce manzum mezar kitâbesi Osmanlı coğrafyasının dört bir yanında nice kabristanları süslemişken, onun ölümüne ancak yakın dostlarından meşhur şair Keçecizâde İzzet Molla şu unutulmaz tarih mısraını söylemiştir :

Sürûrînin vefâtı bâis-i hüzn oldı ahbâba

Vefâtı kuşkusuz öncelikle yakın dostlarını ve tabii ki onu tanıyan ve onu seven herkesi hüzünlendirmiştir.

Türk kültür ve edebiyatının bu unutulmaz şâiri, manzum tarih söyleyiciliğinin bu anıt sîmâsı onu yakından tanıyanların ifadelerine göre uzun boylu, iri yapılı bir vücûdun sahibi idi. Hatta onu küçümseyenler bile onu ilk gördükleri anda bu gösterişli vücud yapısından etkilenirlerdi. Oysa onun bu azametli cüssesi altında son derece sessiz ve sâkin bir kişilik vardı. Kendisiyle konuşulmadığı zaman hemen hemen hiç konuşmaz, ancak kendisine bir mecliste söz verildiği zaman da meramını son derece güzel, etkili, doğru ve titizlikle seçilmiş kelimelerle anlatırdı.

Kasîde ve gazellerinde sıradan bir nazîreci ve taklitçi seviyesinden öteye geçemeyen Sürûrî, asıl edebî kimliğini tarih manzûmelerinde ortaya koymuş ve bu alanda Türk edebiyatının erişilmez sîmâlarından biri olarak tanınmıştır. Sürûrî, akıl almaz bir kolaylıkla en basit, en önemsiz gibi görünen şeylere varıncaya kadar her

hâdise hakkında dilediği sayıda ve hepsi birbirinden farklı tarih manzûmesi söylemek kudretini gösteren bir şâirdir. Gerçi o, Nedim gibi Gâlib gibi bir şair değildi. Hatta şairlik kudreti belki dostu Sünbülzâde Vehbî kadar da değildi. Ancak o bir "tarih düşürücüsü"ydü. Denilebilir ki, Osmanlı edebiyatı çağlarında bu alanda sayıca onun kadar çok ve konu itibariyle farklı alanlarda eser meydana getiren şâir çıkmamıştır. Kendisinden önce bu vâdide en fazla şiir vermiş olan Edirneli Nazmî, Bursalı Hâşimî ve yine Bursalı Cinânî gibi üstadlar ondaki zenginlik ve farklılığı gösterememişlerdir. Başka şâirlerin bir veya bir kaç tarih düşürebildiği bir hâdise hakkında üst-üste bir çok tarih manzûmesi söylemek sadece Sûrûrî'de görülür. Hatta onun manzum tarih söyleme konusundaki müstesnâ kudreti, bazan o boyutlara varır ki, örneğin 1216/m.1801 yılında Mısır'ın Fransızlardan geri alınması hadisesi için birbirinden farklı tam 68 tarih manzumesi birden söyler. Söz konusu olayla ilgili olarak düşürdüğü aşağıdaki musanna tarih bu sanatın unutulmaz manzumeleri arasına girmiştir :

Şeş cihetden müjde-i nusret neşat-engîz olup
Çâr rükn üzre Sürûrî yapdı bir beyt-i metîn

İşte meydân-ı sühan inkâr iden erkânsuza
Şâir ise itsün inşâ böyle şi'r-i hoş-terîn

Mısraının sâde vü mu'cemlerün ifrâz idüp
Saydum altıyüzsekizdür anda her rükn-i rekîn

Rükn-i evvel sadr-ı pîşîninde mühmel harfdür
Sânî vü sâlisle râbi' münfehemdür ba'd-ezîn

Yek-be-yek rüknün içün darb eyledüm ma'dûnlara
Altı târîh oldı kim budur o beyt-i dil-nişîn

Cünd-i udvân çıkdı Mısr'ı aldı topdan Şeh Selîm
Kıldı cumhûrı perâkende cuyûş-ı mü'minîn (1216/1801) (Süruri, 1255: 29)
قيلدي جمهوري پراكنده جيوش مؤمنين ١٢١٦

Bu musanna tarih manzumesinin tarih beytinden (son beyt), belirtildiği üzere 6 tane 1216 tarihi çıkmaktadır. Beytin her mısraı birer ma'nen tam tarihtir (1216). Ayrıca mısraların noktalı (Arap harfleriyle yazıldığı düşünülürse) ve noktasız harfleri toplamı 608 rakamını vermektedir. Yani mısralarda noktalı ve noktasız harflerin sayı karşılıkları toplamı birbirine eşittir. Birinci mısraın noktalı harfleri ile ikinci mısraın noktasız harfleri toplamı bir tarihtir (1216). Birinci mısraın noktasız harfleri ile ikinci mısraın

noktalı harfleri toplamı da bir tarihtir (1216). İkinci mısraın noktalı harfleri toplamı ile birinci mısraın noktasız harfleri toplamı bir tarihtir (1216). İkinci mısraın noktasız harfleri toplamı ile birinci mısraın noktalı harfleri toplamı bir tarihtir (1216). Böylece tarih düşürme sanatının büyük ustası Sürûrî bir beyitten altı adet tarih çıkararak bu sahadaki dehâsını ortaya koymuştur.

Olaylar hakkında yüzlerce, hatta binlerce tarih söyleyen Sürûrî, tarih düşürme geleneğine cinnet derecesinde bağlı birisi idi. Önemli ya da önemsiz, genel ya da özel hemen her hadise onun için bir manzum tarih söyleme vesilesidir. Gariptir ki, kendi zamanındaki olaylara tarih düşürmekle yetinmemiş, daha da gerilere giderek tâ Sultan Osman'dan itibaren her padişah dönemiyle ilgili bir "tarih" söylemiştir. Çağdaşı şairlerin bu konudaki manzumelerini de sevmemiş, doğumundan önce ve doğumundan sonra, çocukluğu zamanında meydana gelen hadiselerle ilgili olarak da birer tarih düşürmekten geri kalmamıştır. Bu çerçevede şairin doğup büyüdüğü çevreyle yani Adana ile alâkalı tarihleri yok denecek kadar azdır. Süruri aşağıda yer alan tarihi Adana'ya dair söylemiştir:

Adana ehli mu'ammâ-gûne târîhin dedi
Meymenet geldi makâm-ı şer'a mahv oldı melâl (ll90/1776) (Süruri, 1255: 118)
ميمنت كلدي مقام شرعه محو اولدي ملال ١١٩٠

Sürûrî'nin bu kadar çok sayıda ve türde manzum tarih söylemesinden daha önemlisi, çoğu zaman bu tarihlerin, başka şâirlerin sık sık mürâcaat zorunda kaldıkları doldurmalardan ve fazla sözlerden arınmış olarak sehl-i mümtenîye varan bir sâdelik içerisinde olmasıdır. Sebebini söylemese de biz onun 1213 (m.l798) yılında "kahve"ye tevbe edişini yine onun kahve içer gibi söylediği tarih manzumesiyle öğreniyoruz :

And içüp ben de didüm târîhin
Kahveden kıldı Sürûrî tevbe (1213/1798) (Süruri, 1255: 266)
قهوه دن قيلدي سروري توبه ١٢١٣

Elbette bu noktada dikkatlerimizi çeken bir başka husus, bu manzumelerin mükemmel denilebilecek ölçülerde doğru ve güzel bir üslûba sahip oluşudur. Ehlince bilinir ki, gerçekten iyi bir tarih düşürmek son derece güç bir iştir. Nazmın genel kuralları arasında yer alan vezin ve kafiye gibi şairi bağlayıcı unsurlar çoğu zaman üslûbu olumsuz yönde etkileyebilme gücüne sahiptir. Düşürülmek istenen tarihin tam çıkarılabilmesi önemli olduğu gibi, seçilecek kelimeler hatta harfler bile büyük önem taşır. Bütün bunları yapabilmek, tarihe söz konusu olan terkibi ya da mısraı bir zorlama görüntüsü vermekten korumak, doğal olmasını sağlamak, bütün bunlara ek olarak gerçekten etkili kılmak belki bir şairlik yeteneği gerektirmez ama herhalde son derece

üstün bir yeteneği gerektirir. Bu da takdir edilir ki, asla küçümsenecek, bir kenara itilecek bir yetenek değildir. Bunun en güzel örneklerinden bir ikisini bir takdirkârlık örneği olarak biz yine Sürûrî'den verelim: Şair, Sultan I. Abdülhamid'in ll94 (m.l780) tarihinde yaptırdığı medreseye her mısraı mu'cem tarih olan şu unutulmaz manzumeyi söylemiştir ki bu mısraların her birisinden " ll94" tarihi çıkarılır :

Husrev-i Hâtem-menâkıb eyleyüb sa'y-i ekîd (ll94)
Hoş mübârek medrese yapdurdı kılsun Hak sa'îd (ll94)

Uhrevî beytin idüp ma'mûr dünyâda hemân (ll94)
Türbe ibdâ' itdi olsun ol şehün ömri medîd (ll94)

Rütbesi ol türbenün oldı müsâvî arş ile (ll94)
Hûb-ter bünyân-ı adn-âsâ zihî tarh-ı cedîd (ll94)

Eyledi bünyâd o şâhenşâh-ı dîn dârü'l-kütüb (ll94)
Tâlibîn oldı kitâb-ı enfesinden müstefîd (ll94)

Habbezâ ârif şeh-i dânâ ki bu ahyânda (ll94)
İtdi ashâb-ı ulûmun beyt-i âmâlin meşîd (ll94)

Mazhar-ı eltâf-ı Rab olmakla kasd-ı birr ile (ll94)
Hûb eserler eyledi peydâ o sultân-ı vahîd (ll94)

Yek-be-yek her mısraın itsen şumâr ebyâtumun (ll94)
Cevherin harfî güzel târîh-i pâk eyler bedîd (ll94)

Kıldı rûşen medrese bünyâdı Han Abdülhamîd (ll94)
Devlet ü ikbâlini itsün Cenâb-ı Hak mezîd (ll94/1780) (Süruri, 1255: 9)
دولت و اقبالني ايتسون جناب حق مزيد ١١٩٤

Yukarıdaki manzumeden de açıkça anlaşılacağı gibi bu sanatın olağanüstü zor ve beceri gerektiren bir sanat olduğu doğrudur. Ancak Doğu şiirinin büyük çoğunluğu zaten beceri ve maharet gerektiren bir sanattır. Bu itibarla Türk şairlerinin pek çoğunun deyim yerindeyse bu "edebî hokkabazlık"la meşgul olmasında şaşılacak bir durum yoktur. Zaten bu tarzın başarılı olmasında hepsinin de belli ölçülerde katkısı vardır. Esasen Türk şairlerinin tarih düşürmede gösterdiği başarı kimsenin küçümseyemeyeceği bir başarı olarak görülmelidir. Nitekim Sürûrî de gücünün farkındadır. Örneğin, Sultan III. Selim zamanında (1209 / m.l794) İzzet Mehmed Paşa'nın sadrazam oluşuna söylediği bir tarih manzûmesinde;

Ey sadr-ı felek-câh müverrihlikde
Mısra-ı Sürûrî'ye söz olmaz hâşâ
Ez-cümle şu târîhe ne dirsün ki didüm
İzzet ile mühr aldı Muhammed Paşa (1209/1794) (Süruri, 1255: 218)
عزت ايله مهر آلدي محمد پاشا ١٢٠٩

derken sanki tarih söylemeyip çevresindekilere meydan okumaktadır. Bu durum, şairin kendisine olan sonsuz güvenin tabii sonucudur. Diğer taraftan bir dostunun "sakal bırakması" olayını bile;

Virdi bu târîh-i lihye kalb-i uşşâka gumûm
Mülk-i hüsne cünd-i hat kıldı iki yüzden hücûm (1205/1790)
ملك حسنه جند خط قلدي ايكي يوزدن هجوم ١٢٠٥

gibi en veciz ifadelerle ve en bulunmaz benzetme unsurlarıyla tarihlendiren; Numan adındaki dostunun evlenmesini;

Ak imiş saçı didüm târîhin
Kara kurı karı aldı Nu'mân (1189/1775)
قاره قوري قري الدي نعمان ١١٨٩

gibi mizâhî bir söyleyişle kayda geçen şairin kudretini de takdir etmek gerekir.

Bilindiği üzere kaynağı İran edebiyatına dayanan ve klâsik Türk edebiyatında da büyük ilgi gören tarih manzumeleri, çoğu zaman ya doğum, ölüm, tahta çıkış, sefer, zafer, barış, bir göreve atanma, bir görevden uzaklaştırılma, sünnet, evlenme, sakal bırakma, yangın, deprem.. vs. gibi olaylar; ya da saray, yalı, çeşme, han, hamam, cami, medrese, kışla... gibi binaların yapımı veya onarımı için yazılırdı. Ancak tarih manzumelerinin konusu alabildiğine geniş olduğu için akla gelebilecek hemen her konuda tarih söylenmiştir. Örneğin, Ulu Cami hatibi Fındık Efendi; "Zamanın valisi Osman Paşa camiye gelir, arkamda bir cuma namazı kılar, sonra da eskilerin güzel âdetlerinden olduğu üzere bana bir fıstıkî ferâce (cübbe) giydirir" düşüncesiyle her namazın sonunda uzun uzadıya duâ edermiş. Yine bir Cuma günü valinin şehre geldiğini duyan hatip efendi şevke gelerek sesini daha da yükseltir, ancak bütün gayret ve çabalarına rağmen hatip efendi umduğu cübbeyi tam üç hafta bekler. Vali'nin camiye gelmediğini görünce de şu tarih beytini söyler :

Oldı me'yûs işidüp târîhin
Gelmedi câmi'e Osman Paşa (ll88/1774) (Süruri, s: 185)
كلمدي جامعه عثمان پا شا ١١٨٨

Tarih düşürmek için etrafında olup-biten hiç bir şeyi kaçırmayan Sürûrî, doğal olarak kuvvetli bir gözlem ve mizah yeteneğine de sâhipti. Sürûrî gibi bir mahlâsın yanısıra, şiirlerini topladığı dîvanına *Neşât-engîz* ismini vermesi de sebepsiz değildir.

Onun vefat ile ilgili tarihlerinde bile çoğu zaman mizah ve nükteye kaçan bir tarafı gözlemlenir. Bunlardan birisi de çok sevdiği kedisinin ölümüyle ilgilidir ve dilden dile dolaşan bir manzume olarak dikkatleri çeker :

Kuyrugı dikdi didüm târîhin
Fârenün hasretinden öldi kedi (1213/1798) (Süruri, s: 86)
فاره نك حسرتندن اولدي كدي ١٢١٣

Hiciv ve hezel vâdisine tatbik ederek, tarih düşürme sanatının sahasını genişletmesi ve ona mizâhî bir renk vermesi, Sürûrî'yi başarılı kılan sebeplerin başında gelir. Başkalarının elinde sâdece yüksek tabakaya mensup kimselerin hayat ve şahsiyetlerine yönelmiş bulunan bu sanatın konusunu Sürûrî, dilencisi ve çingenesi dahil, içinde yaşadığı toplumun sıradan ve en aşağı tabakalarına kadar açmak sûretiyle Türk şirine basit insan tipini, yeni şâirlerden daha önce aksettirebilmiştir.

Ne var ki, başkaları bu sanatla sırf eğlence olsun diye ya da arada bir boş zamanlarını değerlendirmek için meşgul olurken, Surûrî'nin hayatı boyunca asıl işi bu tarih düşürme sanatı olmuştur. Dolayısıyla bu sahada, edebiyat âleminde kendisinden çok daha önemli yerlerde olan şairleri geride bırakmış, Ebuzziya Tevfik Bey'in de son derece yerinde tespitiyle tarih düşürmede, Türk şairlerinin imamı olmuştur. Pek çok kişi, oldukça başarısız ve hatta çok kötü bir tarih düşürdüğü zaman bile saatlerce düşünmüş ve emek harcamışken, Surûrî, tarihlerini irticalen düşürmek gibi fevkalâde bir kabiliyete sahiptir. Meselâ, 1204 (m. l789) yılında Sultan III. Selim'in, Kaptan-ı Deryâ Giritli Küçük Hüseyin Paşa komutasında Osmanlı donanmasını Rusya seferi için Karadeniz'e göndermesine, Sürûrî şu tarihi söyler :

Rakîb-i fülk-i hüner mâlik-i rûy-ı deryâ
Ya'ni düstûr-ı Hüseyn ism-i mehâsin-pîrâ

Sanki sevk eyledi küffâra sürûş ebr-i azâb
Bâdbân-ı himemin açdı idüp azm-i vegâ

Balyemezler ki deniz tutmuş idi kalyonda
Kay idüp üstine düşmenlerin itdi rüsvâ

Bahre kûhsâr-ı sefâinden inüp cûş iderek
Karışurdı Kızılırmak gibi hûn-ı a'dâ

Sûret-i şîr görür keştî-i Osmânîde
Esb-i fülk-i kefere kan kuşanup kaçsa revâ

Sû-be-sû oldı donanması perîşân hasmun
Toplayup cümlesin âsaf ide gark-i âb-ı fenâ

Şekl-i girdâb gelüp fikre yazarken târîh
Sürdi yelken kürek a'dâyı Kapûdân Paşa (ll99+5=1204/1789) (Süruri, 1255: 65)
سردي يلكن كرك اعدا يي قاپودان پاشا ١٢٠٤

Yukarıdaki tarih manzumesi, Osmanlı donanması henüz Boğaz'dan çıkmadan yani erken söylenmiştir. Bu tarih manzumesinin okunduğu mecliste bulunan dostları, şakayla ; "*Ya sonuç ters çıkarsa ne diyeceksin?*" dedikleri zaman, Sürûrî; "*Ne diyeceğim! Benim tarihimde zaten zafer ve mağlubiyetin her ikisi de birden vardır!*" cevabını verir. Hayretle ne demek istediğini sordukları zaman, tarih mısraını (manzumenin son dizesi) şu şekilde okur :

Sürdi yelken kürek a'dâ Kapûdân Paşayı (ll99+5=1204/1789)

Yine aynı şekilde uzunca ve şiddetlice geçen bir (1201/m.1786) İstanbul kışının son günlerinde söylediği şu tarih mısraı ne kadar zorlamadan uzak, ne kadar doğal bir söyleyiştir.

Erzurum'a dönmiş İslâmbol bu yıl yaz gelmiyor (1201/1786) (Süruri, s: 101)

Bu hazırlıksız söyleyiş onda öylesine mekanik bir hâl almıştır ki, her kelimenin rakam olarak değeri, o kelimenin sesi gibi, manası gibi, tıpkı tahtayı görmeden yüzlerce satranç oyunu oynayabilen birinin sahip olduğu melekeye benzeyen bir yetenekle hafızasında hemen o anda canlanabiliyordu. Bir başka olayı bakınız nasıl aynı tabiilik içerisinde tarihlendirir :

- *Muallim hânesinin damı damlardı Veli Baba*
  Kılup etfâli âzâd istedi tecdîdini anun
  Hisâb-ı ebcedi kalfa bilürmiş söyledi târih
  Yıkıldı mektebin sakfı yapıldı gönli sıbyânun (1202/l787) (Süruri, 1255: 278)
  يقيلدي مكتبن سقفي يابلدي ككلي صبيانك ١٢٠٢

Hadise açıkça şudur: Öğretmen evinin (belki okulun) çatısı damlamaktadır. Yetkililerden Veli Baba, çocukları serbest bırakıp çatının yenilenmesini ister. Meğer kalfa ebced hesabını biliyormuş (kendisi değil!), o da bu tamir olayına tarih düşürür ve der ki; "*Yıkıldı mektebin çatısı yapıldı çocukların gönlü."* Niye çocukların gönlü yapılmıştır, çünkü hem okulları yağmurda yaşta damlamaktan kurtulmuştur, hem de (belki öğrenciler için daha önemlisi!) okulları bu esnada tatil olmuştur!

"*Tarih*" kelimesindeki harflerin değerinin toplamıyla "*Seyyid Osman Surûrî*" ismindeki harflerin değerinin toplamının ayrı ayrı hicrî 1211 tarihini vermesi gibi güzel bir tevâfuku şair, tarih düşürme yeteneğinin kendisine Allah tarafından özel olarak

ihsan edildiğinin bir işareti olarak yorumlar. Hicrî 1211 (m.1797) yılına girildiğinde Surûrî, bu yılın "Tarih (düşürme)" yılı olduğunu, dolayısıyla kendi yılı olduğunu, bu senede şöhretinin edebiyat âlemini kaplayacağını söylemiştir. Ancak Cevdet Paşa, tarih düşürme sanatından bahsederken şairin, bu alanda sadece 1211 yılında değil, her senede zirve olduğunu söyler. O, Türk edebiyatının bu sahada tartışmasız en büyüğüdür ve herhangi bir milletin edebiyatında da bu konuda ondan daha büyük ya da ona denk tutulabilecek bir başka şahsiyet olmamıştır.

Sürûrî'nin kendi yakın çevresine yönelik geniş gözlem yeteneği ile yazdığı 2000'e yakın tarih manzûmesi, askerî - siyâsî büyük hareketlerden, intihar ve hırsızlık hâdiselerine, hattâ hava durumuna kadar devrinin hemen her çeşit olayını kayda geçen bir çeşit gazete konumundadır. Hele çeşitli şahsiyetlerin doğum, vefat, evlenme, atanma, terfî, hastalık türünden hayatın farklı yönlerine dâir başka yerlerde bulunması güç, çok defa ancak kendisinde rastladığımız tarih kayıtları ile Sürûrî'nin eseri, bilhassa 1187-1229 yılları arasındaki devre ile ilgili hâl tercümeleri için ilgisiz kalınması mümkün olmayan aslî ve birinci dereceden bir kaynak olma önemini ve özelliğini taşımaktadır.

Onun hiciv ve hezellerinde devlet ricâli ve yüksek mevki sâhibi kimselerle uğraşmayıp, kendi seviyesinin ve halk tabakasının insanlarını konu alması dikkate değer bir husustur. Aynî, Refî-i Kâlâyî gibi devrinin muhtelif şâirleri ile hicivleri bulunan Sürûrî'nin, kuşkusuz hakkında en fazla hiciv söylediği şahsiyet Sünbül-zâde Vehbî oImuştur. Sünbül-zâde ile hayatının sonuna kadar aralarında cereyan eden hiciv ve mülâtefeler, devirlerinde zevk ve merakla takip edilmiştir.

Kendisiyle alay edilen kişinin bu manzumelere nasıl olup da dostça karşılık verebildiğini görenler şaşırabilirler. Zira bu devirlerde sınırsız denebilecek bir söz hürriyetinden söz edilebileceği gibi, bu sözlerin bir art niyet olmaksızın sadece rakibini geçmek arzusuyla ve ince bir mizah hevesiyle söylenmiş olduğunu anlamak zor değildir. Surûrî'nin söylediği şeylerin çoğu ciddîye alınamayacak şeylerdir. Gerçekten de gazellerinde birinci şahıs ağzından söylenilenlerin, bu nazım şeklinde düşünceye ve hayâle biraz daha kuvvet ve etkinlik kazandırmak için mizahî kavramlarla ifade edilmesinden başka bir amaçla ifade edilmiş olduğunu düşünmek mümkün değildir. Aynı durum yine klâsik edebiyatımızın önemli bir alanı sayılan hicviyeler için de geçerlidir. İşte burada, Nef'î'nin hicviyeleriyle Surûrî'nin hakarete varan hezeliyyâtı arasında büyük bir fark olduğu görülür. Hatta Nef'î daha haşin, kaba ve daha saldırgandır. Siham-ı Kazâ'daki zehirli oklar, mağdurların göğsüne saplanıp kendisine

karşı bir nefret uyandırınca Nef'î bunun bedelini canıyla öder. Oysa birbirlerine saldıran Surûrî, Vehbî ve Aynî, ölünceye kadar birer dost olarak kalmışlardır. Ebuzziya Tevfik Bey, Surûrî ile Vehbî arasındaki çekişmenin artık edebiyatçılar arasında mümkün olamayacağını ifade ederek, dostluğu düşmanlığa çevirmeyen bu münâkaşacıları takdir ve tebrik etmek gerektiğini söyler.

Sürûrî'nin, önce 1217'de tertip ve 1220 yılında yeniden tanzim edilen *Divan*'ı 1255 (1839) yılında Bulak'ta basılmıştır. Oldukça hacimli sayılabilecek bu eserin 322 sahifelik kısmı yalnız tarihlerden ibarettir. Divan'da yer alan tarih manzumelerinin sayısı (kasidelerin içinde bulunanlar hariç) 1804'tür. 76 sahifelik kasîdeler kısmında ise 27 kasîde, medhiye adını verdiği küçük hacimli 24 manzûme, 2 muhammes, 7 tahmis vardır. Son 55 sahifelik kısım ise, 164 gazel, 17 kıt'a ve 11 matla'dan ibârettir. Sürûrî'nin devrinin sultanları içerisinde sadece III. Selim'e kasîde yazdığı görülüyor. Şâirin İstanbul hakkında da bir hayli manzûmesi mevcuttur. (Asaf Halet Çelebi, s: 165-170)

Sürurî Mecmuası, şairin kendi tarihlerinin yanı sıra çağdaşı ve daha önce yaşamış şairlerin tarihlerini ihtiva etmektedir. Sürûrî, bu tarih manzumelerini konularına göre ayırarak özel bölümler halinde düzenlemiştir. Mecmua, zaman içerisinde Keçeci-zâde İzzet Molla, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Efendi ve Vak'anüvis Es'ad Efendi'nin yaptıkları ilâvelerle daha da genişlemiş, vak'anüvisliği sırasında Ahmed Cevdet Paşa'nın eline geçerek onun tarafından bu isim altında 1299 (m.l88l) yılında İstanbul'da bastırılmıştır. (Ahmet Cevdet, 1299) Böylece birkaç Arapça ve Farsça tarihi de içinde bulunduran bu eser, bir bakıma Vak'anüvis Esad Efendi devrine kadar düşürülmüş tarihlerin "*antoloji*"si olmuştur. Vefatından 70 yıl sonra bastırılan bu mecmuadaki tarihlerin en yenisi 1267 yılını göstermektedir. Buna göre mecmua, Sürûrî'nin ölümünden 38 yıl sonrasına kadar olan devrin tarihlerini de ihtiva etmektedir. Eserde 236 şâirden toplanmış 2300 tarih mısrâı mevcut olup, bunlardan 1091 tânesi Sürûrî'ye âittir. Tâlib'ten 225, İzzet Molla'dan 93, Şeyhülislâm Ârif Hikmet'ten 43, Bursalı Hâşimî'den 34, İzzî'den 31 tarih alınmıştır. Diğerleri 135 şairden birer, 41 şairden ikişer, 30 şairden 3-l5'şer, 4 şairden 16-30'ar arası alınmış tarihlerdir. Ayrıca, Mecmua'da düşüreni(söyleyeni) bilinmeyen 166 tarih mısraı vardır. (Karabey, 1983:) Eserin asıl nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi yazmaları 1035 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Surûrî, sadece bir tarih düşürücüsü olarak değil, bir mizahçı olarak da oldukça meşhurdu. Bir tek tarih düşürmemiş olsaydı, yine de yazdığı mizâhî manzumeleriyle

Osmanlı edebiyatında önemli bir yeri olacaktı. Von Hammer de onu sadece mizahî şiirler nazmeden bir şair olarak tanır ve tanıtır. Mizacı o kadar mizâha meyillidir ki, sözde ciddî yazılmış şiirlerinde bile bu karakterinin her zaman ön plâna çıktığını görmek mümkündür. En iyi tarihlerinin de çoğu mizahîdir. Hattâ bunu dostlarının ölümü üzerine yazmış olduğu tarihlerde bile görmek mümkündür.

Hezeliyyât adı altında bir araya getirilmiş olan ve tamamen mizâhî olan şiirleri Divan'ında yer almamış, bu tür manzumeleri ayrı bir eser olarak düzenlenmiştir. Burada, Sürûrî'nin kıvrak zekâsını ve mizahçılığını gösteren gerçekten eğlenceli manzumeler vardır. Fakat çoğunluğu müstehcenliğe kaçan sözler olduğundan modern edebî zevk ve estetik açısından hiç de hoş görülmemiştir. Hattâ Sürûrî'nin bu manzumelerini müstehcenliğin de ötesinde değerlendirmek mümkündür. Nâci, bu manzumeleri katlanılmaz olarak nitelerken, şairin bu tür manzumeler yazmış olmasından dolayı kınanmadığına da dikkat çeker. İsmi *Mudhikât-ı Sürûrî-i Hezzâl* olan bu eserde öncelikle Vehbî'ye ve devrinin diğer yazarlarına yönelik hezeliyyât yer almaktadır. Bununla beraber hakaret ve küfür derecesine varan bu hicivlerle mağdur olan kişilerden, Vehbî ve muhtemelen şair Aynî'den başka, hiçbiri öyle önemli şahsiyetler olmamıştır. Şâirin mizah ve hiciv vâdisindeki şiirlerini toplayan bu eserinde; 70 gazel, 1 müseddes, 1 muhammes, 110 tarih, 260 kıt'a ve 38 beyit bulunmaktadır. Biri taş-basma olmak üzere İstanbul'da yapılmış tarihsiz iki baskısı vardır.

Dem-â-dem arsa-i âlemde âh ile devânız biz
Aceb âvareyiz dünyada Hakk'â yelkovanız biz

Müsâfir olmamış akl u fetânet bizde bir kerre
Güzer-gâh-ı cihanda gerçi kim mânend-i hânız biz

Miyân-ı çârsû-yı ma'rifetde kârımız yokdur
Kenar-ı şehrlerde rûz u şeb it taşlayanız biz

Bizi ser-geşte eyler her nefes bu nefs-i emmâre
Kef-i tıfl-ı felâhun bâzda sankim sapanız biz

Hevâî telh-kâm itsen aceb mi dâniş erbabın
Cehâlet tarlasında hasıl olmuş bir soganız biz

Sürûrî'nin mizahçılıyla meşhur olması onu, devrinin edebî mahfellerinde aranan bir kişi haline getirmişti. Gerek Sürûrî'nin ve gerekse zamanın mizahçılarının sergiledikleri şakalar ve hicivler, günümüz güldürü ustalarının, mizah sayfalarını doldurmak zorunda oldukları unsurlar gibi belki de yegâne güldürü unsurlarıydı. Bu sebeple Sürûrî, hemen her topluluk tarafından olabildiğince hoş karşılanmıştır. Onun bir toplulukta görünmesiyle birlikte hemen; "*Bu gün bize ne getirdin?*", ya da; "*Sünbülzâde Vehbî ile yeni bir kavgan var mı?*" gibi sorular neredeyse her zaman karşılaştığı sorular haline gelmişti. Bundan dolayıdır ki Sürûrî, bazan bu meclisleri neşelendirip eğlendirmek, bazan da bu tür şakalaşmaları sevdiği için olsa gerek bütün meclistekileri güldürecek bir şey söylerdi :

Bülbül gibi rakîbler ötmüş gurâb iken
Baykuş âşiyân-ı cihân harâb iken

Uçmuş o kebg-i hüsni görüb yârdan gönül
Hayfâ ki avını alamamış ukâb iken

Eksik midir bizim evde vızıltı ankebût
Ağın kurub harîs-i şikâr-ı zebân iken

Ey hâcegî seninle bedestânda müşteri
Alış-veriş ider mi her işin dolab iken

Hey usta kaldım al diyü şâkird ayak basar
Yarım papuçla giydiği eski çorab iken

Oldum yine Hevâyî kaşemerle imtihan
Habt oldı kaldı mashara hazır-cevâb iken

Ne var ki Surûrî'nin ne bu türden latifeleri, ne de tarihleri kendisine maddî bir refah getirmemiştir. Meclislerde eğlendirdiği devrin ileri gelenleri gibi târih manzumeleri düzdüğü kişilerden de, böyle bir hizmet karşılığı verilmesi âdet haline gelen basit hediyelerin dışında herhangi bir şey almamıştır. Esâsen Surûrî, çok kolay memnun ve mutlu olabilen bir kişi olduğu için onun meslekî başarısındaki bu eksikliğin kafasını meşgul etmesine izin vermemiş ve ömrünün belirli bir dönemi hariç, oldukça şen-şakrak, mutlu bir hayat geçirmiştir denilebilir. (Gibb, 1999: 445-449)

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: Asırlar boyunca bazen Arap, bazen de Fars edebiyatlarından etkilenen, ama daha çok Türk toplumunun sosyal ve tarihî değerlerinden hareketle eserler veren Klâsik edebiyatımızın büyük ilgi gören edebî türlerinden birisi de ebced hesabına dayalı "tarih düşürme" veya "tarih söyleme" sanatı olmuştur. İnsanlık tarihinin en büyük medeniyetlerinden birini inşa edip yüzyıllarca birbirinden kıymetli bilim- kültür-sanat ve edebiyat eserleri veren Türk milletinin bu alanda vücut bulmuş eserleri denilebilir ki bu milletin "hafıza"sı olmuştur. Çünkü camisinden tutunuz da, çeşmesine, köprüsüne, medresesine, türbesine, hanına, kervansarayına, hastanesine, tekkesine kısacası resmi kurumlarından sosyal yardım müesseselerinin tamamına varıncaya kadar her birinin yapılışına veya yıkılışına "tarih" söylenmiştir. Hem de Sürûrî gibi büyük "tarih" söyleme ustalarının dilinden kayda geçirilmiş ve tarihe malolmuştur. Tarih söylemenin zekâya dayalı zor bir yetenek işi olduğu açıktır. Sürûrî, işte bu sanatın zirvesine ulaşmış, bu alandaki ustalığını, maharet ve becerisini herkese kabul ettirmiş ve böylece Klâsik edebiyatımızın unutulmaz sanatkârlarından birisi olmuştur.

Kaynakça

Şemsettin Sâmi. (l996). *Kâmusü'l-Âlâ,* Ankara: Kaşgar Neşriyat.

İpekten, Haluk, Karabey, Turgut vd. (l988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Türk Ansiklopedisi. (1981). *Sürûrî Seyyid Osman Maddesi*., Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.

Karabey, Turgut. (l983). *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Erzurum.

Akün, Ö.Faruk. (1979). "Sürûrî Seyyid Osman" Maddesi, *İslâm Ansiklopedisi,* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.

İbrahim Nemci. (1338/1919). *Tarih-i Edebiyat Dersleri,* İstanbul.

Babinger, Franz. (l992). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri.* Çeviren: Coşkun Üçok, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Mehmed Süreyyâ. (l996). *Sicill-i Osmânî,* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi. (1972). *Osmanlı Müellifleri,* Haz.: A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul: Meral Yay.

Muallim Nâci. (1305/1887). "Sürûrî", *Mecmua-i Muallim*, İstanbul.

Fatin Davut. (1271/1854). *Tezkire,* İstanbul.

Ergun, S. Nüzhet. (1931). *Türk Edebiyatı Tarihi ve Numûneleri,* İstanbul.

Gibb, E.J. Wilkinson. (l999). *A History of Ottoman Poetry,* Tercüme: Ali Çavuşoğlu. Ankara: Akçağ Yay.

Es'ad Efendi. (Tarihsiz). *Şâhid-el-Müverrihîn*, İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp. No: 1034, yk. 4, 5, 11, 176-177.

Hammer, V. (1838). *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst ,* Pesth, (Budapeşte).

Süleyman Fâik. (Tarihsiz). *Mecmua*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. TY.9577, yk.74b-85a; TY.4100, yk.53a, 77b, 151a

Arif Hikmet. (Tarihsiz). *Tezkire*, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Tarih Yazmaları, No: 789, yk.35.

A.Cevdet Paşa. (1326/1908). *Belâgat-i Osmâniyye*, İstanbul.

Ebüzziya Tevfik. (1305/1887). *Sürûrî-i Müverrih,*. İstanbul.

Sürûrî Seyyid Osman. (1255/1839). *Dîvan,* Bulak (Mısır).

Emin (1305/1887). *Menâkıb-i Kethüdâ-zâde Ârif*, İstanbul.

Hacı Tevfik. (Tarihsiz). *Macmû`at üt-Terâcim*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. TY : 192, yk. 157

Âsaf Hâlet Çelebi. (1953). *Divan Şiirinde İstanbul*, İstanbul.

Ahmed Cevdet. (1299/1881). *Mecmua-i Sürûrî,* İstanbul.